

PREZENȚA CREȘTINISMULUI ÎN DACIA ROMÂNĂ ÎN VIZIUNEA LUI VASILE PÂRVAN

Constantin Leonte

Prezența creștinismului în Dacia romană, în perioada secolelor II-III, până la retragerea aureliană, a fost considerată de marele om de cultură Vasile Pârvan drept „o necesitate logic istorică”. Se știe prea bine, pentru poporul român, creștinismul a avut un rol determinant în procesul etnogenezei sale ca popor romanic. Istoricul vrednic de pomenire care a fost Radu Vulpe, discipolul apropiat al lui Pârvan, aprecia că romanitatea și creștinismul sunt cele două coordonate esențiale ale etnogenezei românilor, „Noi suntem români, fiindcă suntem creștini, și creștini, fiindcă suntem romani”, deoarece „factorul creștin apare în procesul de romanizare de la originea poporului român cu un rol determinant, încât se ridică la o însemnătate egală cu aceea a romanității noastre înseși”.

Problema prezenței creștinismului în Dacia romană în secolele II-III este de o importanță majoră pentru istoriografia românească.

Istoricii români, care s-au ocupat cu stabilirea vechimii creștinismului la poporul român, au pornit de la singurul simbol creștin, crucea, aflată pe monumente și diferite obiecte arheologice. Reprezentarea directă a crucii este însă rar întâlnită înainte de secolul al IV-lea. Ea era privită ca instrument infam, servea ca supliciu pentru criminali. Abia sub Constantin cel Mare (306-337) crucea a fost interzisă să mai fie folosită ca mijloc de supliciu și ajunge să fie cinstită oficial ca obiect de cult.

Crucea, trebuie ținut seama, avea mai multe forme grafice: 1. *Crucea decusata*, sub numele Sfântului Andrei, numită și crucea siriană, fiindcă a fost folosită în special în Siria; 2. *Crucea comisa* sau *patibulata*, în forma literei T; 3. *Crucea immisa* sau *capitata*, numită și crucea latină, cu brațele inegale; 4. *Crucea quadrata* sau *crucea greacă*, cu brațele egale; 5. *Crucea gammata*, compusă din patru gama (T); 6. *Crucea ansata*, sau *crucea egipteană*, *ank*, semnul hieroglific al vieții viitoare; 7. *Crucea florida*, crucea disimulată din ornamente florale.

În timpul primelor trei secole de persecuții ale Bisericii, creștinii au avut în venerație crucea pe care a fost răstignit Hristos, dar s-au mulțumit a orna inscripțiile funerare în mod deghizat, cu simboluri. Arta picturală paleo-creștină a reprezentat la început pe Hristos prin simboluri și alegorii, cunoscute numai celor inițiați, adică creștinilor. Dintre simbolurile zoomorfe, creștinii au folosit în special *peștele*. Din literele cuvântului *grecesc ihtis* – ἰχθύς – (=pește), primii

creștini au format acrostihul Ι(ησούς) χ(ριστός) θ(εού) υ(ίος) Σ(ωτήρ) (=Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul). Alte simboluri folosite au fost: *delfinul, mielul (αμνός), pasărea Phoenix, porumbelul, păunul, leul, cerbul, calul și păstorul*, iar din viața de marinar și din mediul vegetal au fost întrebuințate: *crucea disimulată, vița de vie, strugurii, pâinea marcată cu semnul crucii, corabia, ancora, tridentul, farul, sfeșnicul, măslinul, ramura de măslin, ramuri de smochin, ramuri de finic, crinul, lira, coroana*.

Pe coroanele funerare în forma de trunchi de piramidă arcuită, lucrate din piatră calcaroasă, aflate în Dacia romană, în special în Dacia Superioară, întâlnim ca simboluri și alegorii creștine, în special: *delfinul însoțit de trident și singur, vița de vie cu struguri, singură, și iesind dintr-un cantharos, simbolizând potirul (caliciu), păunul pereche adăpându-se dintr-un vas, cantharos- caliciu și masa euharistică, simblizând agapa creștină*, însoțită de actul liturgic al *euharistiei creștine*. Se întâlnesc și alte simboluri și alegorii creștine, menționate, dar, mai dificil, pe moment de identificat, și aceasta în mai toate castrele romane de pe teritoriul Daciei romane.

Cercetând răspândirea creștinismului în nordul Dunării de Jos, Vasile Pârvan a ajuns la anumite concluzii de mare importanță pentru istoriografia noastră. Acestea pot fi sintetizate în următoarele puncte principale:

1. Creștinismul a pătruns în Dacia traiană încă din prima jumătate a secolului al III-lea. Creștinii din Dacia sunt și „orientali veniți în Dacia cu credința lor de acasă; ei nu au capătat-o aici în Dacia”.

2. Generalizarea creștinismului în Dacia lui Traian are loc după domnia Sfântului împărat Constantin cel Mare (306-337).

3. Terminologia creștină a românilor este de origine latină, în cea mai mare parte și mai toate numirile de instituții și forme ale cultului creștin aflate în lexicul român sunt creații ale secolelor IV-V.

4. Creștinismul daco-romanilor e de natură misionară și acest adevăr este susținut de prezența misionară a Sfântului Apostol Andrei în Scythia Mynor. Creștinismul românilor este de origine apostolică.

5. De mare importanță este însă misiunea creștină a cărei dată este plasată între anii 375-450, când Sfântul Niceta, episcopul Remesianeii are o intensă activitate apostolică.

6. Creștinismul goților n-a avut o prea mare înrăurire „mai de aproape” asupra daco-romanilor.

7. Creștinismul daco-romanilor s-a născut și crescut în Dacia Traiană, nu în sudul Dunării.

Așadar, în Dacia lui Traian au existat creștini și înainte de anul 270. Presupunerea lui Pârvan se baza pe constatarea că toate credințele religioase, existente atunci în Imperiul roman, se întâlnesc și în Dacia, mai ales cele orientale. Un număr mare de orientali romanizați veniți în Dacia spre a o coloniza, era din

vechile provincii creștine, creștinate de înșiși Sfinții Apostoli ai Domnului. Este cazul provinciei Siria, al Galatei, Asiei Mici etc.

Ceea ce l-a preocupat pe marele istoric, în mod cu totul special, a fost creștinismul daco-roman după retregerea aureliană. Domnia sa a considerat că terminologia creștină din limba română este un izvor sigur, unicul, pe care putem clădi istoria creștinismului daco-roman după anul 250.

Examinând cuvintele folosite pentru locașul de cult, Pârvan observa că *ecclesia* (din care s-au născut l'eglise, chiesa, ș.a.) este cel mai vechi termen folosit atât pentru comunitatea credincioșilor cât și pentru locașul de cult. În ceea ce privește cuvântul *basilica* din care derivă cuvântul românesc *biserică*, Pârvan constată că el s-a născut ca termen creștin la începutul secolului al IV-lea. Referitor la cuvântul *Crăciun*, autorul **Contribuțiilor epigrafice** susținea că el derivă de la *calatio* – *nem. Rusaliile* derivă de la *Rosalia*, *Floriile* de la *Florilia*. Dintre termeni sacri păgâni referitori la cultul morților, Vasile Pârvan observă ca „pervigilium” a dat limbii strămoșilor noștri cuvântul *priveghiu* – *privighere*, folosit până astăzi.

Descoperirile arheologice au confirmat concluziile formulate de Pârvan, pe baza argumentului filologic și a mărturiilor literare. Influența importantelor centre creștine din Italia de Nord, asupra dezvoltării creștinismului din Hilyria, se reflectă în anumite obiecte din Dacia, cum sunt cele de la Biertan și Appulum. Aceste mărturii creștine nu pot aparține decât acelei populații daco-romane care, după evacuarea oficială a Daciei, a rămas pe loc, continuând să ducă, în condiții inferioare, același fel de viață romano-provincială în care se născuse și crescuse înainte de evacuarea lui Aurelian.

În final, o concluzie istorico-dogmatică foarte prețioasă. Creștinismul daco-roman a fost „ortodox”, nu eretic (arian, semiarian, pnevmatomah) și împreună cu limba populației care îmbrățișase noua credință monoteistă, părăsind politeismul, a constituit unul din factorii principali ai menținerii unității acesteia, în mijlocul populațiilor din jur, creștinate mult mai târziu. Meritul lui Pârvan în stabilirea acestui adevăr de mare relevanță istorică este incontestabil.

Bibliografie selectivă

1. V. Pârvan, **Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco – roman**, București, 1991, p. 74.
2. R. Vulpe, **Romanitate și creștinism coordonatele etnogenezei române**, în vol. **De la Dunăre la Mare**, Galați, 1979, p. 21-22.
3. M. Macrea, **A propos de quelques découvertes chrétiennes en Dacie**, în *Dacia*, XI-XII (1945-1947), București, 1948, p. 300; într-adevăr, noua lege creștină ne-a dat o conștiință unitară de noi înșine, o conștiință de popor latin și creștin în istorie. Cum s-a afirmat: suntem romani, fiindcă suntem creștini, și creștini fiindcă suntem romani, așa cum o exprimă până azi în graiul său poporul nostru: sunt român, adică sunt creștin, sau sunt creștin, adică sunt român, confirmată de expresia populară: „Măi române, măi creștine”. (vezi Pr. I. Ionescu, **Prezența creștinismului în Dacia Romană**, în *Studii Teologice*, anul XLVII (1995), nr. 1-3, p. 97).

The presence of Christianity in Roman Dacia in the vision of Vasile Pârvan Summary

Searching the expansion of Christianity in the north of the Lower Danube, Vasile Pârvan has reached some conclusions of great importance for our historiography.

These can be synthesized in the next main point:

1. Christianity has entered in Traians Dacia since the first half of the 3rd (third) century. The christians from Dacia with their homeland faith; they didn't get it from Dacia.
2. The generalization of Christianity in Traians Dacia takes place after the region of Emperor Constantin cel Mare (306-337).
3. The christian terminology of the romanians, most of it, has a latin origin, most of the names of institutions and (forms of the Christian cult, which are in the 4th-5th (fourth-fifth) century).
4. Daco-roman christianity has a misionary nature and this truth is sustained by the misionary presence of the Saint Apostle Andrew in Scythia Mynor. The romanian christianity is of apostolic origins.